

ДОПОВІДЬ

Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України ФІЛАРЕТА на відкритті ювілейних читань з нагоди 75-ї річниці автокефального руху в Україні 16 лютого 1996 року у Київській Духовній Академії і Семінарії

Ваше Преосвященство, всечесні отці, брати і сестри, ми вирішили в цьому році святкуванням цієї події підкреслити, що рух за автокефалію Православної Церкви в Україні почався не в 90-х роках ХХ століття. Він набрав сили в 20-х роках. І не жовтнева революція була причиною руху, а з`явилися умови, які пробудили національну свідомість, що торкнулось і церковних кіл.

Це свідчить про те, що події, які відбувалися в Україні, і рухи, що існують в народі, пов`язані з Церквою.

Коли в Москві відбувався Помісний Собор у 1917—1918 рр., делегати з України приїхали на нього з пропозицією Української автокефалії. Але, на жаль, це питання підняло тільки нижче духовенство. Київський Митрополит і архиєреї питання про автокефалію Української Церкви не ставили. Але вже те, що Собор змушений був реагувати на пропозицію про автокефалію Української Православної Церкви, свідчить, що цей рух був досить сильним.

У той час у Києві духовенство теж вимагало автокефалію.

Ви знаєте, що тоді утворилась Українська Народна Республіка. Виникли сприятливі умови для створення автокефалії Церкви, яку на початку 1919 р. і проголосила держава. Це є свідченням того, що Українська Народна Республіка розуміла, що без автокефалії Української Церкви не можна побудувати держави. Незважаючи на те, що держава проіснувала недовго і політична ситуація змінювалась, автокефальний рух набрав сили і змушував церковне керівництво реагувати. На жаль, в Україні не знайшлося архиєреїв, які підтримали б автокефалію. Чому? Тому, що Російська Церква, а точніше, російська світська влада призначала в Україну архиєреїв, російських не тільки за духом, а і за національністю. Ці архиєреї відстоювали в Україні інтереси Російської Православної Церкви.

У 1921 році був скликаний Помісний Собор у Святій Софії. На Соборі було близько 500 делегатів. Одним із важливих питань, яке виникло на Соборі, було: хто висвятить єпископів для Української Православної Церкви? Весь Собор одноставно підтримав утворення в Україні Автокефальної Церкви. Але, на жаль, серед делегатів не було єпископів. А, згідно з канонами, єпископа можуть поставити тільки два або три єпископи. Лідером Собору був прот. Василь Липківський. Протоієрей Василь Липківський, який закінчив Київську Духовну Академію, був освіченою високодуховною особою. Собор не хотів порушувати перше Апостольське правило. Про це свідчить те, що Київського Митрополита і українських архиєреїв було запрошено взяти участь у Соборі. Митрополит Михаїл (Єрмаков) прийшов на відкриття Собору, але тільки для того, щоб заявити, що Собор є

незаконним зібранням. Його просили залишитись, але він не погодився. Постало питання — як же бути?

З доповідями виступили протоіерей Василь Липківський, В.Чехівський та інші. Було запропоновано піти шляхом так званої Олександрійської висвяти.

Я не буду торкатися питання, дійсна чи недійсна така висвята, але я хотів би наголосити на тому, що Церква у своєму житті керується благодаттю, а не тільки законами і церковним правом. Дух Святий дише де хоче. Церква використовує у своєму житті ікономію. Згадайте Ісуса Христа, коли книжники і фарисеї звинувачували Його в тому, що Він ніби порушує Закон: зцілив хворих у суботу. Коли ж Його ученики в суботу зривали колосся і їли, фарисеї це розцінили теж як порушення Закону. Тоді Ісус Христос нагадав їм випадок, коли цар Давид і його супутники зголодніли і увійшли в храм, і їли хліб, який дозволялося споживати тільки священикам, — чи Давид не порушував Закон? Або коли ви відв'язуєте вола і ведете на водопій у суботу — чи ви не порушуєте Закон? «Чому ж ви Мене звинувачуєте у порушенні Закону за те, що Я зцілив хвору людину в суботу?»

Якщо взяти до уваги ці приклади з Євангелія, то можна погодитися з відступом від Канонів у екстремальних умовах. Всеукраїнський Собор відступив від Апостольського правила, але він тут же вирішив, що наступні висвяти будуть за приписами Канонів. Після поставлення протоіерея Василя Липківського і протоіерея Нестора Шараївського, — наступних єпископів ставили за приписами 1-го Апостольського правила.

Ми повинні звернути увагу, що поставляє на єпископа чи священика не архиерей, як особа, своєю владою, своєю силою, а благодать Святого Духа. І ми не знаємо, сходила, чи не сходила благодать під час хіротонії, але Собор вірив у дію благодаті Святого Духа. Натхнення на Соборі було занадто сильним, напевно це могло бути без віяння Святого Духа.

Ставлення до цієї висвяти, насамперед російського духовенства, було негативним. Я думаю, що негативне ставлення до Собору було не стільки від того, чи зійшла благодать на поставлених Церквою кандидатів у єпископи, а щоб не допустити відокремлення від Російської Церкви такої великої Церкви, як Українська. Щоб переконати народ, російська ієрархія поставила собі за мету довести, що висвячення незаконні. Якщо виходити з букви закону, — так, але слід взяти до уваги, що Церква живе не тільки за правилами, але за благодаттю, використовуючи церковну ікономію. Право ікономії полягає в тому, що Церква заради блага, заради спасіння людини послабляє свої закони. Церква часто користується ним. Ось приклад. Священик не може бути одруженим вдруге, але ми знаємо Помісні Церкви, де служать священики, одружені вдруге. На Церковних нарадах неодноразово обговорювалося питання про зміну цього правила. В такому випадку порушується Святе Письмо. Якщо двічі одружений священик священнодіє, то виникає питання: таїнства, які відправляє такий священик, дійсні чи ні?

Візьмемо інший приклад. У 1946 році Російська Православна Церква прийняла греко-католицьке духовенство, яке було, з точки зору Православ'я, еретичним. Приймаючи його у суцільну сані, Російська Церква визнала висвяти Католицької Церкви, які були здійснені

не за Апостольським правилом (у Католицькій Церкві один єпископ висвячує іншого єпископа). Отже, Російська Церква не вважає, що апостольське преемство у Католицькій Церкві перервалося.

Якщо проаналізувати ці приклади, то виявляється, що до уваги не бралися не тільки Апостольські правила, а й віровчення православних українців, які прийняли хрещення в Київській Митрополії. В Москві їх перехрещували, хоча у Символі Віри сказано: «Визнаю одне хрещення».

Отже, з усього сказаного можна зробити висновок: а чому заради церковної ікономії не можна визнати висвяту Олександрійським чином у 1921 році?

Українська автокефалія відродження 40-х років має законне ставлення від Польської Православної Церкви, яка здобула автокефалію у 1924 році від Константинопольського Патріарха. Цю Церкву не можна було звинувачувати в тому, що вона не має законного поставлення. Українська Православна Церква Київського Патріархату також має законне поставлення, хоч нам і закидалося, що наш єпископат поставлений архиєреями, які позбавлені сану. Я вважаю це твердження недійсним. Його спростував сам Вселенський Патріарх, прийнявши в суцюзому сані єпископат УПЦ США. Вся ця ієрархія бере початок від єпископа Полікарпа Сікорського.

Єпископ Полікарп Сікорський у 1942 році був позбавлений сану Московським Собором на вимогу атеїстичної влади Москви. Москва і до цього часу не визнає ієрархію Української Православної Церкви в США канонічною. А Константинополь прийняв цю так звану неканонічну ієрархію в євхаристійне єднання під омофор Вселенського Патріарха. Отже, Константинопольська Церква позбавлення сану Московською Патріархією визнає недійсним.

Приїде час, коли буде визнано і нашу ієрархію, ієрархію Київського Патріархату.

Хочу торкнутися питання, чому автокефалія 20-х років потерпіла поразку. Не тому, що Українська Православна Церква не мала підстави для автокефалії. 34-е Апостольське правило свідчить, що кожен народ повинен знати Першого єпископа, тобто митрополита або Патріарха, який підпорядковується певному церковному центру. Отже, український народ мав право на автокефалію, але політичні умови склалися так, що Українська автокефалія заважала відродженню імперії, на той раз радянської. Ви знаєте, що у 1922 році утворився Радянський Союз, який вимагав єдиного політичного простору, єдиного центру, а отже і єдиної Церкви. Тому у 1930 році радянська влада примусила УАПЦ самоліквідуватися.

Коли у 1941 році постало питання про об'єднання Церкви, яку очолював єпископ Полікарп Сікорський, з Автономною Церквою, очолюваною єпископом Олексієм Громадським, зовнішні сили зробили все, аби такого об'єднання не відбулося. Загинув єпископ Олексій Громадський. Радянська влада не допустила, щоб Українська Автокефальна Православна Церква існувала в Україні, бо її наявність не відповідала державним інтересам Радянського Союзу: Єдина радянська влада! Єдина Російська Церква!

Тому УАПЦ знову припинила своє існування. На сьогодні необхідні умови для відродження Української автокефалії є. Одна з важливих умов для автокефалії ~ створення Української Держави.

Як всі держави на Балканах після розпаду Оттоманської імперії утворили Помісні Церкви, так само — після розпаду Радянського Союзу на території Української Держави повинна бути Автокефальна Церква. І вона на сьогодні є — це Українська Православна Церква Київського Патріархату. Українська Православна Церква Московського Патріархату — явище тимчасове. Прийде час, коли в Україні буде єдина Помісна Православна Церква. Буде Держава — буде Помісна Церква. Тому ми повинні молитися, аби Господь благословив Українську Державу, Українську Православну Церкву Київського Патріархату.